

แก้ปัญหาวรรณาท้องระบบครอบครัว กับการปฏิรูปประเทศไทย

ประเวศ วะสี

๑. วิกฤตชาวนาคือวิกฤตประเทศ การขาดความเป็นธรรมที่มีต่อชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน และเป็นพื้นฐานของปัญหาอื่นๆ ที่ทำให้ประเทศอ่อนแอและวิกฤต พระองค์เจ้าดิลัก พระราชโอรสองค์หนึ่งของ ร.๕ เสด็จไปศึกษาในยุโรปตั้งแต่พระชนมายุ ๑๓ อยู่ในยุโรป ๑๐ ปี สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์จากประเทศเยอรมนี วิทยานิพนธ์เป็นเรื่องเศรษฐกิจชาวนาไทย ทรงเห็นใจชาวนาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่ไม่มีใครเข้าใจพระองค์ท่าน กลับมาทรงรับราชการอยู่ ๑๐ ปี ก็สิ้นพระชนม์ด้วยทรงฆ่าตัวตาย

การพัฒนาสมัยใหม่ไม่เป็นธรรมกับชาวนา ผมเคยได้ยื่นข้อเรียกร้องกับเรื่องปิดบังข้อมูลไม่ให้ชาวนารู้เส้นทางที่จะตัดถนนผ่านเพื่อจะตัดซื้อที่ดินชาวนาด้วยราคาถูก ที่ร้ายแรงกว่านั้นคือ การที่รัฐไปเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรม จากการเกษตรเพื่อชีวิตหรือเกษตรยั่งยืน เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อประโยชน์ของการตลาดที่ทำให้ชาวนาทั้งประเทศตกอยู่ในฐานะขายถูกซื้อแพงล้มละลายทางเศรษฐกิจ เป็นหนี้เป็นสิน ต้องขายวัวขายควายขายที่และขายสมบัติขั้นสุดท้ายคือขายลูกสาวไปเป็นโสเภณีในเมือง นี่คือการกดขี่ที่เพิ่มขึ้นกับชาวนาไทยทั่วประเทศ ที่เป็นพื้นฐานของปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาคนจนเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมต่าง ๆ

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลทุกรัฐบาลไม่สามารถช่วยชาวนาได้จริง อาจช่วยตามอาการเล็กๆ น้อยแบบกินยาพาราเซตามอล แต่เพื่อหาเสียงให้รัฐบาลและเป็นหนทางหาผลประโยชน์ รวมทั้งหมุนเงินผ่านชาวนากลับไปสู่พ่อค้าคนกลาง โครงการรับจำนำข้าวเป็นตัวอย่างที่นำความเดือดร้อนมาสู่ทุกฝ่าย

๒. เกษตรกร – ฐานของประเทศ – ฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในช่วง “หลงผิด” มีการพูดว่าการเกษตรจะมีความสำคัญน้อยลงๆ กาลล่วงมาได้พิสูจน์ให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้นำโลกไปสู่การเสี่ยงความสมดุลอย่างรุนแรงและความไม่ยั่งยืนเกิดความเหลื่อมล้ำสุด ๆ ที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์ ๙๙ : ๑” คือการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อ

คน ๑ เปอร์เซนต์เท่านั้น คน ๙๙ เปอร์เซนต์เสียเปรียบ ชาวนาก็อยู่ในพวก ๙๙ ความเหลื่อมล้ำที่มากมายเกินไปนี้ทำให้เสียสมดุลทางอำนาจ ทั้งทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางการเมือง อย่างแก้ไขไม่ได้ ระบบเศรษฐกิจบริโภคนิยมได้นำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และสภาวะโลกร้อน ซึ่งก่อให้เกิด **หายนะภัย** ต่าง ๆ รุนแรงขึ้นและถี่ขึ้น เช่น พายุรุนแรง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด คลื่นสึนามิ การผลิตอาหารจะได้น้อยลง โรคระบาดจะมากขึ้น รวมแล้วจะทำให้คนตายเป็นพันล้านคน นั่นคือสภาพวิกฤตและความไม่ยั่งยืน

วิกฤตอาหาร จะเป็นส่วนหนึ่งของวิกฤตโลก

ประเทศไทยมีจุดแข็งเรื่องการผลิตอาหาร ควรจะรักษาตรงนี้ไว้ให้ได้ ฉะนั้น ความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกษตรกรเป็นฐานของประเทศ ถ้าฐานของประเทศแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคงและยั่งยืน ความยั่งยืนของสังคมเกษตรกรคือความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด

๓. ปฏิรูปประเทศไทย – ปฏิรูประบบชีวิตชาวนาไทย จากวิกฤตสุด ๆ ประเทศไทย คนไทยทุกภาคส่วนได้ตระหนักร่วมกันว่าประเทศไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ หรือที่เรียกว่าปฏิรูปประเทศไทย การปฏิรูปประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ใหญ่เพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศให้มีความเป็นธรรม ความไม่เป็นธรรมใหญ่อย่างหนึ่ง คือความไม่เป็นธรรมกับระบบชาวนาไทย ไม่มีใครไม่อยากจะเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้น แต่ความพยายามที่แล้วมาไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะระบบชาวนามีหลายมิติที่ซับซ้อนและยาก การแก้ไขที่ไม่สำเร็จเพราะเป็นการตะเอนนินนี้หน่อย ไม่ได้แก้ทั้งระบบ ในโอกาสที่คนไทยเห็นร่วมกันว่าต้องปฏิรูปประเทศไทย ควรต้องมุ่งมั่นร่วมกันว่าจะปฏิรูประบบชาวนาทั้งระบบให้ได้ ให้สังคมชาวนามีความเข้มแข็ง มั่นคง ยั่งยืน ไหนๆทุกฝ่ายก็ประกาศว่าต้องการปฏิรูปประเทศไทย รูปธรรมอย่างหนึ่งคือ ร่วมปฏิรูประบบชาวนาไทย และควรจะเป็นจุดที่ร่วมกันได้ว่าทุกฝ่ายรักชาวนาไทย ต้องการเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้น มีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะปฏิรูประบบชาวนาไทย การร่วมกันทำงานในเรื่องนี้จะทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานเรื่องอื่นๆ เพื่อประเทศไทยอีกต่อไป

๔. หลักการ – พัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง – เอากรมเป็นตัวตั้งไม่ได้ สังคมชาวนาหรือสังคมชนบทจะมีศานติสุขและยั่งยืน ต่อเมื่อมีการพัฒนาอย่างบูรณา

การและสมดุล ซึ่งเกิดขึ้นไม่ได้เพราะประเทศไทยพัฒนาแบบแยกส่วน โดยรวมอำนาจการปกครองและใช้กรมเป็นเครื่องมือ การพัฒนาโดยเอกกรมเป็นตัวตั้งบูรณาการไม่ได้ เพราะกรมทำงานแบบแยกส่วนเป็นเรื่องๆ เช่น กรมดิน กรมน้ำ กรมต้นไม้ กรมข้าว ฯลฯ

จะต้องปฏิรูปการปกครองโดยคืนอำนาจไปให้ประชาชนปกครองตัวเอง

ในรูปชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง

เมื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการ และจัดการพัฒนานโยบายสังคมชนบทหรือสังคมชาวนา จึงจะมั่นคงยั่งยืน นี่เป็นหลักการ

๕. แนวทาง ต่อไปนี้เป็นแนวทาง ๕ ประการที่ทำให้ระบบชีวิตชาวนาดีขึ้น

(๑) สังคมชาวนาเข้มแข็ง ชาวนาต้องรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นสังคมเข้มแข็ง มีการจัดการ มีพลังร่วม มีปัญญาร่วม ในแต่ละหมู่บ้านทั้ง ๔๐,๐๐๐ หมู่บ้านทั่วประเทศ มีสภาผู้นำชุมชน และสภาประชาชน เป็นเครื่องมือ รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการ และเจรจาต่อรองนโยบายระหว่างหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น เครือข่ายชาวนาที่มีข้อมูล คิดเป็นทำเป็น จัดการเป็น มีอำนาจต่อรองทางการเมือง จะเป็นพลังสำคัญที่สุดที่จะปฏิรูปชีวิตชาวนา และปฏิรูปประเทศไทย

(๒) ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน – การพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรวิธิ การเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งทำให้เสียสมดุลหมดทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจทำให้เป็นหนี้สิน สิ่งแวดล้อมเสียสมดุล ชีวิตเสียสมดุล ไปเป็นเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรยั่งยืน ที่ทำให้ชีวิตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม คืบกลับสู่สมดุล และเติบโตขึ้นบนความสมดุล ถ้าฐานสมดุลแล้วก็สามารถต่อยอดขึ้นไปได้เรื่อยๆ ด้วยความระมัดระวัง

(๓) การจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทรัพยากร เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิต ประชาชนมีสิทธิที่จะมีชีวิต จึงมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน รัฐได้รับเอาสิทธิในการจัดการทรัพยากรไปเป็นของรัฐ แต่ไม่สามารถจัดการการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทำให้เกิดทุพพิกูล ต้องคืนอำนาจการจัดการการใช้ทรัพยากรไปให้ชุมชนจัดการเอง ชุมชนสามารถจัดการให้ทุกคนรอบรั้วมีที่ทำกิน

เมื่อทุกคนรอบรั้วมีที่ทำกิน และทำเกษตรยั่งยืน ตามข้อ (๒) จะหายจนอย่างถาวรและมีความมั่นคงในชีวิต ทุกคนรอบรั้วสามารถมี **สระน้ำประจำครอบครัว** ทั่วประเทศจะเก็บน้ำได้

มหาศาล ป้องกันน้ำท่วม ไม่ต้องสร้างเขื่อนให้ต้องทะเลาะกัน เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรอย่างทั่วถึงทุกครอบครัว มากกว่าระบบชลประทานมหภาค เมื่อทุกครอบครัวมีที่ดินมีสระน้ำก็จะปลูกต้นไม้ ความเป็นปาก็จะกลับคืนมา ความสมดุลทางธรรมชาติก็จะกลับคืนมา ป้องกันน้ำท่วมและป้องกันความแห้งแล้ง

(๔) มีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลทุกตำบล นอกเหนือไปจากกองทุนขนาดเล็กต่างๆในชุมชน ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลที่ชุมชนจัดการตนเอง เพื่อการออม การนำไปลงทุน และเพื่อสวัสดิการชุมชน ถ้าจัดการได้ดีแต่ละสถาบันอาจมีเงินถึง ๑๐๐ กว่าล้าน และเป็นเครื่องมือการจัดการ การเรียนรู้และอาชีพที่ทรงพลังของชุมชน นี่ก็คือธนาคารของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งของชุมชนจัดการตนเอง

(๕) จัดการความสัมพันธ์กับภายนอกให้ได้สมดุล ชุมชนต้องสามารถจัดการแสวงหาความสนับสนุนที่เหมาะสม คือที่จะทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้นไม่ใช่อ่อนแอลง เช่น ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เทคโนโลยี นโยบาย การเงิน การศึกษา การจัดการ การสื่อสาร การตลาด ฯลฯ และป้องกันปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอกที่จะเข้ามาทำลายบูรณาภาพและดุลยภาพของชุมชน

๖. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขณะนี้ชาวนากำลังเดือดร้อน เพราะรัฐบาลไม่มีเงินจ่ายค่าข้าวที่ชาวนานำมาจำหน่าย การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าควรทำหลายอย่าง และเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาเชิงระบบที่กล่าวข้างต้น เช่น

(๑) ลดความเครียด สถานีนอนามัย และโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งทั่วประเทศระดมกันไปดูแลลดความเครียด ป้องกันการฆ่าตัวตาย ชี้แจงว่าชีวิตไม่หมดหวัง ปฏิรูปประเทศไทยแล้วชาวนาจะดีขึ้น

(๒) ส่งเสริมการรวมตัวของชาวนา รัฐบาลไม่ควรรังเกียจหรือขัดขวาง แต่ควรส่งเสริมเพราะการรวมตัวกันจะทำให้สังคมชาวนาเข้มแข็งเพื่อแก้ปัญหาเชิงระบบ การรวมตัวอาจเพื่อการปรับทุกข์ การเรียนรู้ การเรียกร้องจากรัฐบาล รัฐบาลควรส่งเสริมให้ชาวนาได้ใช้ช่องทางสื่อสารมวลชนของรัฐเพื่อการนี้

(๓) รัฐบาลขายข้าวที่รับจำนำไว้แล้วนำเงินมาใช้หนี้ชาวนา และวิธีอื่นใด

(๔) สำหรับชาวนาที่เดือดร้อนถึงขั้นไม่มีจะกิน ควรระดมความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคธุรกิจ องค์กรการกุศล องค์กรการพัฒนา องค์กรของรัฐ ผ่านกองทุนชุมชน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

(๕) ระดมนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทั้งหมดเป็นอาสาสมัครไปรับฟังความทุกข์ยากของชาวนา และหาทางช่วยเหลือ จะเป็นการยกระดับจิตใจและการเรียนรู้ของเยาวชนครั้งใหญ่

ถ้าคนไทยทุกภาคส่วนถือวิกฤตชาวนาไทย เป็นโอกาสที่จะร่วมมือกันทั้งประเทศ เพื่อเห็นใจ เข้าใจ และแก้ไขปัญหชาวนาไทยเชิงระบบครบวงจร ประเทศไทยจะเปลี่ยน และเป็นการปฏิรูปครั้งใหญ่ คนไทยจะรักกันมากขึ้น

.....